

Òpera a València: del do de pit al gall

El Palau de les Arts, el megalòman projecte cultural del PP, s'enfonsa. Les estretors econòmiques i els greuges de l'Estat ofeguen la programació, el gran Zubin Mehta es desvincula del coliseu i part dels talentosos músics de l'orquestra fan la maleta. La desmesura devora l'òpera a València.

Si algú s'hi s'atrevera, amb la història del Palau de les Arts Reina Sofia de València hi ha material per a un gran *libretto* operístic. Un primer acte gojós, amb uns decorats grandiosos, música grandiloqüent i eufòria en l'ambient. El decorat és el mateix edifici del Palau, un enorme casc invertit, com una proa de vaixell, de 70 metres d'alçada, 163 de llargària i 87

d'amplària. Un edifici exuberant, obra de l'arquitecte Santiago Calatrava, amb un auditori amb capacitat per a 1.500 persones, una sala per a 400 persones per a conferències i concerts de cambra i un teatre, el Martin i Soler, de capacitat semblant. Un complex revestit de trencadís que generarà immensos sobrecostos i un preu final de construcció aproximat als 500 milions d'euros. I uns costos de

manteniment anual d'uns 15 milions d'euros. Quan el Palau s'inaugurà, el 8 d'octubre del 2006, després de deu anys d'obres, enmig dels retrets de l'oposició i dels col·lectius ciutadans més crítics, tot allò no semblava tan problemàtic des d'un punt de vista social. Malgrat l'endeutament progressiu de la Generalitat, aquells eren temps de desmesura i projectes megalòmans, de desaparar en

Representació al Palau de les Arts de Turandot, una de les grans òperes de Puccini,

totes direccions. De fer-ho tot i fer-ho gran. Enorme. El millor estadi de futbol d'Europa, el circuit urbà de Fórmula 1 més car, els estudis de cinema més ben dotats. La gènesi megalòmana del projecte Reina Sofia s'adiu molt bé amb l'esperit de desmesura del moment. Perquè, a la cridanera façana, s'hi va sumar una política de contractacions de dimensions anàlogues: al capdavant del Palau se situa Helga Schmidt (Viena, 1941), una gestora amb un currículum superb i experiència amb el Covent Garden de Londres o la Royal Opera House, que arriba a València de la mà del tenor Plácido Domingo. Una incorporació estellar que no resulta precisament barata: entre la nòmina de 180.000 euros i unes

La gènesi megalòmana del Palau de les Arts s'adiu molt bé l'esperit de desmesura del moment

estratosfèriques dietes, la superintendent austríaca arriba a embutxacar-se 280.000 euros. En una entrevista al periodista Agustí Fancelli, l'any 2010, Schmidt assegura que la principal raó d'acceptar la proposta fou, tot just, l'edifici de Santiago Calatrava. "Jo, per aquella època, planejava ja retirar-me, però quan vaig veure aquella maqueta fou un *coup de foudre*, vaig pensar que podria fer el que mai havia fet fins ara: integrar totes les formes d'art en un únic projecte". "L'edifici de Calatrava és per si mateix una escultura, una manera d'art", reblava. Schmidt posa dues condicions: crear una orquestra *ex novo* de gran nivell i disposar de pressupost suficient per fer un projecte de qualitat.

Per diners no seria. Un dels millors directors del món, Lorin Maazel, seria el director titular i l'encarregat de seleccionar amb rigor i criteri, segons confirmen els entesos consultats, els components de l'orquestra entre músics de les més diverses procedències. I un altre gegant de la direcció, Zubin Mehta, s'incorpora al projecte com a responsable del Festival del Mediterrani, un esdeveniment anual. L'òpera *Fidelio*, de Beethoven, amb un repartiment d'enorme categoria, obri el foc l'octubre del 2006. Eufòria a la sala. El president de la Generalitat, Francisco Camps, ha posat en marxa una programació operística del primer nivell. Al melòmans, obligats fins aquell moment a viatjar a Barcelona i Madrid per veure òpera, se'ls dibuixa un somriure al rostre.

Aquell temps tan feliç. El nostre llibret d'òpera arriba a un segon acte més sobri però igualment espectacular. El decorat enlluernador és el mateix. De l'eufòria inicial es passa a una felicitat serena: una gran orquestra amb músics joves però d'innegable talent, dos directors extraordinaris i un grapat de muntatges que ubicaren València en el mapa operístic: *La Bohème*, *Parsifal*, *L'enfant et les sortilèges*. O la tetralogia completa de *L'anell del Nibelung* de Richard Wagner. Per no esmentar estrenes a l'Es-

tat espanyol com ara *L'isola dal piacere*, de Martin i Soler o *Cyrano de Bergerac*, de Franco Alfano. Muntatges de grandíssim nivell artístic, perquè a la qualitat de l'orquestra i els directors se suma l'habilitat de Schmidt de trobar grans veus per a les òperes, alternant cantants consagrats amb figures emergents.

Per no perdre la tensió dramàtica, tanmateix, en aquest període hi ha algunes zones d'ombra que tenen a veure, bàsicament, amb l'edifici de Calatrava i la seua tramoia. El problema més important, segurament, és l'ensorrament de la plataforma escènica, acabada d'estrenar, al desembre del 2006. L'incident posà en perill la temporada i obligà a replantejar molts dels espectacles. Un any després, una important inundació en l'edifici inutilitza de nou la complexa plataforma escènica. A això cal afegir problemes d'aïllament acústic i absència de visibilitat en algunes zones, que obliguen a reduir la capacitat.

La ràpida degradació. El tercer acte de la nostra òpera adopta un to ombrívol. Baixa la intensitat de la il·luminació, la música esdevé més solemne i el posat dels cantants es fa més seriós. El clima ha canviat completament. La crisi i el canvi d'administració marquen un abans i un després. L'any 2007, la Generalitat Valenciana transferia 29 milions d'euros al Palau, una quantitat que ha anat minvant fins als 11,8 milions actuals. La molt magra contribució del Ministeri de Cultura, que també ha anat minvant, tampoc no soluciona les estretors: 397.840 euros, una almoina comparats amb els 6,7 i 8,7 milions respectivament que l'Estat destina al Liceu i al Teatro Real de Madrid. O fins i tot amb els 1,6 milions de la Maestranza de Sevilla.

D'una altra banda, els ingressos per venda d'entrades i patrocinis no arribaran als 5 milions d'euros. I el manteniment del Palau i les nòmines ja suposen quasi 15 milions, una quantitat que en breu podria ser reduïda: amb un sorprenent retard respecte d'altres organismes culturals vinculats a la Generalitat, el

EFE

En primer terme, Zubin Mehta. Al fons, difuminada, Helga Schmidt. Baix, Lorin Maazel, fotografiat a la Ciutat de les Arts i les Ciències.

planter aprovà fa uns dies un expedient de regulació d'ocupació (ERO) amb 40 acomiadaments i una rebaixa salarial lineal del 8% als 250 treballadors restants. Per la seua banda, fa mesos que la poderosa Helga Schmidt hagué de rebaixar de manera molt considerable els seus emoluments per la intenció del Consell d'homologar els sous dels directius d'empreses i fundacions: 68.000 euros anuals, encara una mica per sobre de la nòmina del president de la Generalitat.

Comptat i debatut, el Palau està lluny de poder disposar d'un pressupost que s'assemble als dels seus inicis. I això

té conseqüències directes en l'activitat artística del coliseu. A l'inici de la maror, el 2010, Maazel abandonà el Palau per dirigir l'Orquestra Filharmònica de Munic. I fa poc, Zubin Mehta seguia el mateix camí i es desvinculava del Palau llançant una mena de maledicció: "Si van abaixant el pressupost any rere any, el Palau acabarà sent un teatre de províncies". Va dir això i va fer una curiosa centrifugació de les responsabilitats cap al govern de l'Estat, a qui va responsabilitzar directament de la situació del Palau. Tot s'entén millor si afegim que el mestre indi deixà una porta oberta a tornar el 2016 si el coliseu aconseguia

un finançament per a la programació d'uns 18 milions d'euros.

Malgrat els esforços per allunyar la Generalitat dels focus, en la darrera estrena de Mehta al Palau, amb la representació de l'òpera *Turandot*, el dia 11 de juny, bona part del públic recriminà la situació a la consellera de Cultura, Maria José Català, escridassant-la i demanant la seua dimissió mentre pregaven al director indi que reconsiderara la seua decisió d'abandonar València.

Dit això, encara no és clara la programació de la propera temporada ("per a qualsevol teatre d'Itàlia ja saps les òperes que faran i pots comprar les entrades", explica un músic vinculat al Palau), no hi ha director titular —el substituït de Maazel, el jove Omer Meir Wellber, no va quallar, i Mehta, que dirigia alguns concerts, ja hi és— i, el que és igualment preocupant, els brillants músics de l'orquestra han començant a fugir davant la perspectiva que el malalt no recupere la salut. Dels 80 músics inicials s'ha passat a tenir-ne una cinquantena. Però el degoteig continua i, en breu, podria convertir-se en una fuga d'aigua: una dotzena dels músics que encara resten al Palau tenen cartes de recomanació. "Es tracta de músics que vingueren ací per ser dirigits pels millors directors del món i ara estan desmotivats perquè Maazel i Mehta ja no hi són i perquè detecten que ja no hi ha diners per pagar una orquestra de gran nivell", explica una altra font vinculada al Palau que també prefereix mantenir l'anonimat.

La incertesa sobre el futur, en qualsevol cas, és màxima. I en alguns moments arribà a córrer el rumor que el Palau podria tancar-se, una possibilitat que no es pot descartar després del tancament de RTVV. "No el tancaran, però està en perill artísticament. És un projecte que se'ls n'ha anat de mare, que era massa ambiciós. S'ha fet una falla i ara no hi ha diners per mantenir-la. Ha passat exactament com en la Fórmula 1. El que passa és que un projecte com el del Palau hauria de mantenir-se. Es podrien contractar bons músics i bons directors, però hauria d'haver-hi una línia".

Una línia que, segons apunten, hauria d'incloure la destitució de la intendent del Palau. "Potser el seu rendiment professional és bo, però en el tema econòmic hi ha hagut un malbaratament brutal", diu un músic que recorda anècdotes

El Palau de les Arts, vist des de fora. A la dreta, treballs per eliminar-ne el trencadís.

com ara el canvi a cinc dies de l'estrena d'una òpera d'una de les cantants. La substituïda cobrà una remuneració "absolutament fora de mercat". Una altra veu creu, per contra, que "el que s'ha fet ha estat tan bo que em sembla que s'ha gastat el que tocava. Hi ha hagut una gestió artística molt bona", al temps que assegura que el principal problema ha estat en l'edifici i el seu manteniment.

Sense negar els resultats artístics, hi ha qui sosté que la gestió "ha estat caòtica. El funcionament intern mai no ha estat bo, sempre hi ha hagut una mala planificació dels assajos i les temporades també s'han planificat tard. Els canvis i la precipitació han estat constants. Els resultats han estat bons, però la gestió del Palau sempre ha estat un caos".

En l'entorn de la música, a més, no s'obliden els capritxos de Schmidt tot aquest temps, l'exigència de volar en primera classe i allotjar-se en hotels de cinc estrelles, les seues dietes milionàries. O l'expedient de la Inspecció Provincial de Treball, fet públic el maig del 2013, per abús de poder i tracte vexatori amb tres de les moltes secretàries que ha tingut aquest temps. La denúncia provocà la petició de dimissió per part de l'oposició, sense cap èxit. Malgrat que Camps, el seu gran protector, ja no està en la primera línia, i malgrat els enfrontaments continus amb les successives cúpules de la Conselleria de Cultura, la totpoderosa Helga Schmidt continua al peu del canó. Una circumstància que

Malgrat els bons resultats artístics, la gestió al Palau ha estat caòtica i malbaratadora

alguns consideren un "misteri absolut". Un altre retret a la seua gestió té a veure amb l'enorme nivell de nepotisme i contractacions a dit en el Palau de les Arts que han portat a un planter bastant sobredimensionat. Res que no haja passat en altres institucions.

El debat sobre l'òpera a València.

Amb la intendent o sense, el canvi de cicle és evident. Potser un bon símbol d'aquesta etapa és el trencadís de Calatrava, 8.000 metres quadrats de mosaic ceràmic que s'estaven desprenent de la façana i que calia retirar. Amb un cost afegit d'uns tres milions d'euros. El nou revestiment serà, obligatòriament, molt més barat. I si continua, la programació i l'orquestra, on la Conselleria sembla que vol introduir un cert procés de valenciànitza, haurà de rebaixar també els costos. L'excel·lència precedent haurà de deixar pas a alguna cosa que encara no se sap ben bé què és.

Amb tot, en un context de retallades socials, on el tancament de RTVV va incloure l'argument perquè els diners

es necessitaven per a hospitals i col·legis, el manteniment del Palau i la seua temporada d'òpera estan clarament en el punt de mira. "La majoria de ciutats europees que aposten per la cultura, Viena, París, Londres, Venècia, Nàpols, etcètera, tenen temporada d'òpera. És un espectacle molt especial, una tradició d'obra d'art total, que uneix la música, el teatre i la literatura pel tema del *libretto*. I no parlem de ciutats molt més grans que València: a Itàlia, ciutats com Bolonya o Florència tenen temporada d'òpera. Per cert, cap d'aquestes ciutats no tenen Fórmula 1", expliquen.

Les errades principals haurien estat en l'elecció d'un contenidor caríssim de mantenir i en una gestió econòmica dubtosa: "Està molt bé que porten un director de primer nivell. Però en portaren dos. És com si un club de futbol es gastara els diners en Guardiola i Mourinho al mateix temps". Hi ha qui posa l'accent en la manca de finançament estatal. O en el fet que s'hauria d'haver apostat més pels músics valencians de primer nivell, que "n'hi ha molts". Algué, per contra, pensa que "els músics valencians de veritable nivell, ja hi són, en l'orquestra".

Hi ha qui, amb la boca menuda, reconeix que l'òpera, en temps de retallades, és un luxe, però que també és penós haver de renunciar a un projecte així. El nostre llibret té un final obert.

Xavier Aliaga